

Олександр РЖЕВСЬКИЙ

МІСЦЕ ПОЛІТИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ ПРИ АНАЛІЗІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Розв'язання складних суспільних, проблем в Україні перебуває, очевидно, в площині культурно-політичної розбудови суспільства. Тільки не слід плутати справжню культурно-політику (реальний політичний аналіз та розуміння соціально-практичного значення національно-культурних, етно-культурних, цивілізаційних, загальнокультурних чинників для політичного керівництва державою) із швидко перетвореними на авторитарну догму національно-визвольними гаслами політиків минулої доби. Така оцінка дає змогу зрозуміти всю важливість культурно-політичного мислення та практики у посткомуністичну добу.

Моделювання майбутнього розвитку традиційних суспільств безпосередньо залежить від відповіді на запитання про засади їх культурно-політичної єдності та відповідної реальної культурполітики з боку нинішньої чи можливої влади. Разом з тим вибір між різними політичними версіями такої єдності є вибором тих чи інших моделей економічної модернізації. Культурний вибір та політико-економічні трансформації нерозривні. Спираючись на культурно-політичну настанову, що існує у політичній свідомості, можна визначити, значно спрощуючи, такі основні альтернативи якщо не розвитку, то принаймні звичайного руху в майбутнє.

Цей рух буде тим ефективнішим, чим повніше буде забезпечена відповідність між культурною традицією та формою держави, яка виникла на її засадах.

Отже, слід визнати, що держава як форма практичної інтерпретації загально значимих результатів пізнання на ранніх етапах розвитку людства може виконувати свої соціально-політичні функції без набуття надраціональних форм, керуючись нормами власної міфологічної традиції. Нема підстав зрікатися її на користь наукових форм пізнання світу, бо, як стверджує П.Фейєрабенд, наука - лише одна з форм думання, вироблена людством, і не обов'язково найкраща. Вона заслужує лише тих, хто вже прийняв рішення на користь певної ідеології¹.

Зрештою, сам міф наділений символічною природою, а отже, міфологічна культура може творити власну парадигму, протиставлену цивілізації. Адже парадигма, за О. Ф. Лосевим, це "символічна понятійність, базована не на сліпому емпіричному узагальненню або раціональному висновку, бо всякий символ є абсолютна ірраціональність, абсолютна довільність співставлень, повна анархія у виборі ототожнених моментів"². Вона є загальнозначимою моделлю постановки проблеми, яка уніфікує методологічне багатоманіття при характеристиці взаємовідношення духовного та реального світу.

В якості засобу практичної інтерпретації загальнозначимих результатів пізнання міфологія забезпечує найбільшу відповідність між думкою та буттям. Вона надає сутності речей надраціональні форми втілення, не визначає її в якихось межах, а змушує здогадатися про неї, розбудити її в собі, розшукати її у власному життєвому та уявному досвіді. При цьому зберігається неподільність елементів душі індивіда. тоді як розум у західній цивілізації стає одинокою домінантою її розвитку.

Пошуки виходу із такого становища приводять навіть представників західної політичної філософії до розуміння можливості позараціональних способів пізнання, на яких побудовано міфологічний світогляд.

Так, Ч.Пірс визнає, що "якщо свідомість людини розвивалася під впливом законів природи, то можна уявити, що вона володіє інтуїцією, яка зумовлює правильність її здогадок про ці закони"³.

За К. Леві-Строссом, використання більш-менш абстрактних термінів є не функцією інтелектуальних здібностей, а втіленням інтересів, неоднаково визначених і деталізованих у кожному окремому суспільстві. Він пропонує ідею "неолітичного парадоксу", згідно з якою людство довгий час може існувати у стані міфологічної культури, не через недосконалість способу думання, а навпаки - завдяки його науковості, здатності задовольняти ним існуючі потреби. "Просто, - стверджує К.Леві-Стросс, - існують два різні способи наукового думання, які є функціями двох різних стратегічних рівнів, на яких наука піддається атаці з боку наукового пізнання. Один приблизно пристосований до сприйняття та уяви, інший - розгалужений так, ніби необхідні зв'язки, що складають предмет будь-якої науки - чи то неолітичної, чи то сучасної - могли б усвідомлюватися двома різними шляхами, досить близькими до чуттєвої інтуїції та іншими, більш віддаленими від неї"⁴.

При такому розвитку суб'єкта міфологічної культури, коли навіть людину давньокам'яного періоду П. Фейєрабенд розглядає як "повністю сформованого *Homo Sapiens*", перед яким стояли складні проблеми, що їх він вирішував з великою винахідливістю. Не зв'язані вузькою спеціалізацією, саме ці люди виявили найважливіші зв'язки між собою та між людиною і природою і спиралися на них в інтересах вдосконалення своєї науки і свого життя.

Саме відсутність спеціалізації, невідокремленість культурних елементів дозволили міфологічній людині розглядати проблеми державності, відносини влади "як елементи етнічної специфіки".

При використанні політичної науки, створеної західною цивілізацією, ми не можемо виявити ці державні форми, адже політологія придатна до розгляду лише самостійної спеціалізованої політичної культури суспільства.

Для вирішення цієї проблеми вчені використовують засоби політичної антропології, яка саме вивчає відносини влади як елементи етнічної специфіки.

Політична антропологія була розвинена на ґрунті досліджень таких вчених, як Е. Прічард, Р. Браун, К. Леві-Стросс, Л.Леві-Брюль, Б. Малиновський. За радянських часів над подібною проблематикою працював Л. Куббель, влітаючи в дану проблему відповідний марксистський колорит, стверджуючи, на протигагу західним колегам, неможливість використання результатів антропологічного аналізу у подальшому його розвитку методами класичної політичної науки, унеможливаючи зв'язок між різними етапами розвитку етносу. Згідно з таким підходом, цей розвиток чітко розбивається на "класовий" та "докласовий", у той час як політична антропологія наголошує на існуванні зв'язку між державним та переддержавним етапом розвитку етносу, в якому практична інтерпретація загальнозначимих результатів пізнання етносу набуває раціональних форм. При цьому політична антропологія не ставить ніяких вимог щодо закономірностей необхідності зміни однієї суспільної форми іншою, розглядаючи раціональні прояви державності як результат зрос-

¹ Фейєрабенд П. Избранные труды по методологии науки. - М, 1986. - С. 450.

² Лосев А. Ф. Миф - число-сущность. - М., 1994. - С. 337.

³ Сидоров Й. Н. Философия действия в США от Эмерсона до Дьюи. - Л., 1989. - С. 101.

⁴ Леві-Стросс К. Первобытное мышление. - М., 1994. - С. 124

тання ролі формально-раціонального елементу у визначенні влади під впливом певних чинників.

Політична антропологія розглядає політичну систему як сукупність процесів, у ході яких виробляється рішення, яке стосується всього суспільства⁵. Ці рішення поділяються на дві групи: рішення, пов'язані з регулюванням відносин між певними об'єднаннями, та рішення, пов'язані з діями і колективними акціями, які об'єднують та мобілізують цілісність усього суспільства.

Отже, під політичною владою у політичній антропології мається на увазі поперемінне поєднання легітимної влади, здійснюваної шляхом консенсусу, і влади суспільної, яка вдається до примусу. Таке поєднання дає можливість окремим індивідам або групам приймати рішення від імені суспільства у цілому, здійснюючи владу в суспільстві з метою виконання прийнятих рішень.

При цьому необов'язковою є спеціалізація окремих осіб (лідерів) або окремих груп (урядів) для здійснення політичної влади, тим більше - існування специфічних інститутів (держави у її раціональному нормативному розумінні). За Д. Істоном, політична система усього суспільства в цілому (societale) може бути досліджена й існує завдяки власному визначенню вартостей фактично у всіх суспільствах, достатньо відмінних одне від одного⁶.

Отже, політична антропологія, як об'єктивне пізнання людських відносин і поведінки в різних умовах і ситуаціях, охоплює різниці між усіма суспільствами, незалежно від сповідуваних ними культурних парадигм, саме завдяки відходу від ролі держави як критерію розвитку суспільства.

⁵ Lapierre J-W. L'Analyse des systemes politiques.— P., 1973.- P. 33.

⁶ Easton D. A framework for political analysis. - N-Y., 1965.-P. 50-51.